

SAVAŞ, GÖÇLER, SÜRGÜN VE ÇANAKKALE ÇİNGENELERİNİN¹ NÜFUSUNUN DEĞİŞİMİ (1918-1950)

THE WAR, MIGRATIONS, EXILE, AND THE POPULATION CHANGE OF THE
 GYPSIES OF ÇANAKKALE (1918-1950)

Mithat ATABAY*

Geliş Tarihi (Received): 6 Şubat 2025

Kabul Tarihi(Accepted): 5 Mayıs 2025

ÖZ: Çanakkale’deki Çingene nüfusu, özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında önemli bir yer tutmuştur. 1914 nüfus sayımlarında, Çanakkale’de 563 Çingene yaşamaktaydı. Çanakkale merkez, Ayvacık, Biga, Ezine, Lâpseki gibi yerleşim yerlerinde dağılım göstermekteydiler. I. Dünya Savaşı’nın başında güvenlik nedeniyle Çanakkale boşaltıldı ve yerleşik Çingeneler de diğer yerleşikler gibi göç ettirildiler. Savaşın bittiği 1918 yılında Çanakkale tekrar iskâna açıldı. Cumhuriyet dönemiyle birlikte, Çanakkale’deki Çingene nüfusu, mevsimlik göçlerin de etkisiyle, arttı. 1923’teki mübadeleyle de Çanakkale’nin nüfus yapısı değişti. İskân Kanunu’nun kabulüyle, özellikle Romanya ve Bulgaristan’dan gelen göçmenler, Çanakkale’ye yerleşti. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Çanakkale’deki Çingene nüfusu, hem yerleşik hayata geçerek hem de sosyal yapılarındaki dönüşümle bölgenin tarihsel gelişimine uyum sağlamıştır. Bu makalede I. Dünya Savaşı’nın bitiminden 1950 yılında Bulgaristan’dan yeni bir göçün başlamasına kadar geçen zaman diliminde Çanakkale bölgesindeki Çingene nüfusunun değişimine etki eden nedenler savaş, göç, sürgün ve iskân bağlamında ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Çingene, göç, savaş, sürgün.

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, matabay@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4218-6697

¹ Çanakkale’de son yirmi yılda Çingene yerine “Roman” kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Makalenin kapsadığı yıllarda yazılan eserlerde ve belgelerde Çingene ve Kıpti kelimeleri kullanılmaktadır. Tarihsel süreçte söz konusu değişim süreci, bir başka araştırmanın konusu olarak yakın biz zamanda yayınlanacaktır. Ayrıca bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 18 Eylül 2001 tarihindeki olağanüstü 130’ncu birleşiminde Van milletvekili Fetullah Erbaş ve yirmi üç arkadaşının “Çingene asıllı vatandaşların sorunlarının araştırılması ve alınması gereken önlemlerin belirlenmesi” başlığı ile verdiği “Meclis Araştırma Önergesi”ne bakılabilir. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Yasama Yılı: 3, C. 69, Birleşim: 30 (Olağanüstü), TBMM Matbaası, Ankara 2001.



OPEN ACCESS

© Copyright 2025 ATABAY

ABSTRACT: The Romani population held a significant demographic position in Çanakkale, particularly during the early 20th century. In 1914, census data recorded 563 Romani across Çanakkale's central district and surrounding settlements like Ayvacık, Biga, Ezine, and Lapseki. At World War I's beginning, Çanakkale's evacuation for security reasons led to the displacement of its Romani residents along with other residents. Following the war's end in 1918, Çanakkale was repopulated. The Romani population in Çanakkale increased, due to seasonal migrations during the Republican era. The 1923 population exchange also reshaped the region's demographics. Upon the adoption of the Settlement Law, immigrants, especially from Romania and Bulgaria, settled in Çanakkale. Following the establishment of the Republic, the Romani community in Çanakkale adapted to historical transformations of the region through. This article examines the factors influencing the changes in the Romani population in the Çanakkale region from the end of World War I to the start of a new wave of migration from Bulgaria in 1950, within the context of war, migration, exile, and resettlement.

Key Words: Çanakkale, exile, migration, Romani, war.

GİRİŞ

Çanakkale şehrinin tarihi, 1463 yılında kalenin kurulmasıyla başladı ve uzun süre kalede sadece muhafızlar ikamet etti. Zaman içerisinde muhafızların ailelerine mahsus evler ve giderek birtakım dükkânlar inşa edildi ve burası bir kasaba haline geldi. Çanakkale zaman içerisinde çeşitli nüfus hareketlerine ve iskân faaliyetlerine sahne oldu. İstanbul'u koruyan bir garnizon şehri niteliği taşıyan Çanakkale, hem askeri özelliği hem de doğal ticari deniz yolu olan boğaz sebebiyle farklı etnik kökenden insanların bir arada yaşadığı bir yerleşim yeri olarak dikkat çeker. Bu bağlamda Çanakkale'nin nüfus yapısı içerisinde Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Çingeneler önemli bir yekûn teşkil etmekteydi.

Dünya Savaşı başlamadan hemen önce, 1914 yılına ait nüfus verilerine göre, Gökçeada ve Bozcaada hariç olmak üzere bugünkü Çanakkale vilayeti sınırları içerisindeki yerleşim birimlerinin toplam nüfusu 211.650 idi. O dönemde Gelibolu ve Eceabat hâlâ Edirne vilayetine bağlıydı. Bu iki yerin nüfusu çıkarıldığında, Biga sancağının toplam nüfusu 165.815 olarak hesaplanmaktaydı. Bugünkü Çanakkale vilayeti sınırları düşünüldüğünde, bölgede 165.514 Müslüman, 34.970 Rum, 6.221 Yahudi, 3.669 Ermeni, 1.097 Bulgar, 67 Protestan, 82 Ulah ve 9 Rum Katolik yaşamaktaydı.

Tablo 1: Çanakkale’de 1914 yılında Rum, Ermeni, Yahudi ve Çingene Nüfusu

Yerleşim	Rum	Ermeni	Yahudi	Çingene	Toplam
Çanakkale	4.358	1.269	2.961	103	8.691
Ayvacak	-	5	1	110	116
Bayramiç	290	48	269	84	691
Biga	2.243	409	103	124	2.879
Eceabat	10.292	5	3	-	10.300
Ezine	486	700	256	67	1.509
Gelibolu	16.137	1.190	2.576	-	19.903
Lâpseki	1.164	43	52	75	1.334
Toplam	34.970	3.669	6.221	563	45.423

Kaynak: Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikler*, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 2003, s. 208-209, 224-225.

Rum nüfusu, Gelibolu’da 16.137, Eceabat’ta 10.292, Çanakkale’de 4.358, Biga’da 2.243, Lâpseki’de 1.164, Ezine’de 486 ve Bayramiç’te 290 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Yahudilerin 2.961’i Çanakkale’de, 2.576’sı Gelibolu’da, 269’u Bayramiç’te, 256’sı Ezine’de, 103’ü Biga’da, 52’si Lâpseki’de, 3’ü Eceabat’ta ve 1’i Ayvacık’ta bulunuyordu. Ermenilerin ise 1.269’u Çanakkale’de, 1.190’ı Gelibolu’da, 700’ü Ezine’de, 409’u Biga’da, 48’i Bayramiç’te, 43’ü Lâpseki’de, 5’i Eceabat’ta ve 5’i Ayvacık’ta yaşamaktaydı.²

Bölgede 563 kişilik bir Çingene nüfusu da bulunmaktaydı. Bu nüfusun 103’ü Çanakkale’de, 110’u Ayvacık’ta, 42’si Biga’da, 31’i Dimetoka nahiyesinde, 51’i Çan nahiyesinde, 58’i Ezine kazasında, 84’ü Bayramiç’te, 9’u Kumkale’de ve 75’i Lâpseki kazasında yaşamaktaydı. Bozcaada’da ise 7 Çingene kaydedilmiştir. Lâpseki’de 1.096 kişilik dikkate değer bir Bulgar nüfus da bulunuyordu.³

1914 yılında, Kale-i Sultaniye (Çanakkale) Mutasarrıflığı’na bağlı toplam 514 köy vardı. Bunlardan 475’i tamamen Müslüman, 12’si tamamen Rum, 2’si tamamen Ermeni, 20’si Müslüman ve Rumlardan oluşuyordu. Ayrıca 5 köyde Müslüman, Yahudi ve Bulgarlar birlikte yaşamaktaydı.⁴ Çingeneler ise hiçbir köyde çoğunlukta değildi.

² Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikler*, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 2003, s. 208-209, 224-225; Mithat Atabay, “Çanakkale’de Nüfusun Yapısı, Niteliği ve Göçler,” *Aşklar, Savaşlar, Kahramanlar ve Çanakkale*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 414.

³ Atabay, *a.g.e.*, s. 414.

⁴ BOA. HRT., 2260.

Savaşın başlamasıyla birlikte güvenlik sebebiyle, halkı hem Müslüman hem de gayrimüslimlerden oluşan Çanakkale kasabası ile tamamen Rum nüfusuna sahip Karantina (Güzelyalı), Erenköy, Yeniköy ve Yenişehir köyleri boşaltıldı. Sahil kesiminde bulunan ve Müslümanlardan oluşan Kumkale köyü ile Geyikli ve yakınlarındaki dört köy de devlet memurlarıyla birlikte zorunlu olarak göç ettirildi.⁵ Gezginler olanlar Çingeneler ise savaş boyunca bu bölgeden uzak tutuldu. Boşaltılar yerleşim yerlerindeki binaların neredeyse tamamı yanarak yıkıldı. I. Dünya Savaşı boyunca Çanakkale şehri sivil yerleşime kapalı kaldı. 30 Kasım 1916 tarihinde Lâpseki kazası ilga edilerek Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı'nın merkezi oldu. İdari durumdaki bu değişiklik 30 Ekim 1918 tarihine kadar sürdü. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra mutasarrıflık merkezi tekrar Çanakkale'ye taşındı.⁶

1. CUMHURİYETİN İLANI SIRASINDA ÇANAKKALE'NİN DURUMU

I. Dünya Savaşı sırasında yoğun bombardımanlara maruz kalan Çanakkale kasabası, adeta bir harabeye dönüşmüştü. Savaşın ardından, Kasım 1918'de tekrar sivil yerleşime açılan kasaba için, hükümet yıkılan ya da hasar gören ev sahiplerine toplam 50 bin kuruş yardım yapmayı öngördü. Ancak, halkın bir kısmı evlerini onarmak yerine yeni binalar yapmayı ya da mevcut evlerini terk etmeyi tercih etti.⁷

Bu dönemde, çevrede yaşayan mevsimlik göçer Çingeneler, bugünkü Fevzipaşa Mahallesi'ndeki yıkık ve hasarlı evlere yerleşti. Hayvanlarını ise Sarıçay kenarındaki arazide barındırdılar. Bölgedeki bazı alanlar çeşitli vakıflara ait olup, Çingeneler tarafından kullanılmaya başlandı.⁸ Cumhuriyetin ilanı haberi, 30 Ekim'de İstanbul'dan gelen bir vapur aracılığıyla Çanakkale'ye ulaştı ve camiler ile tellallar vasıtasıyla halka duyuruldu.⁹ Davullar eşliğinde kutlamalar yapıldı, halk belediye binası önünde toplandı ve binalara bayraklar asıldı.¹⁰ Çingene İsmail'in davulu ve yeğeni Mustafa'nın zurnası eşliğinde kutlamalar gerçekleştirildi. Çanakkale, savaş ve uzun yıllar terk edilmişliğin yokluğu

⁵ BOA. DH. İ. UM., 3-3/1-18 aktaran; Haluk Selvi, "II. Meşrutiyet Döneminde Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı (1908-1918)," *Çanakkale Tarihi*, Ed. Mustafa Demir, C.III, Değişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 1281.

⁶ Mithat Atabay, *Atatürk ve Çanakkale*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2015, s. 69.

⁷ Atabay, *Atatürk ve Çanakkale*, s. 70-72.

⁸ BCA., 030.18.01.01.98.29.8.

⁹ Atabay, *Atatürk ve Çanakkale...*, s. 125.

¹⁰ Mithat Atabay, *Çanakkale'nin Evlatları & Çanakkale'ye Kimler Geldi Kimler Geçti?*, Çanakkale Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2019, s. 485-487.

içerisinde cumhuriyete erişti. Cumhuriyet ilan edildiğinde kasaba, 23 gün evvel Türk hükümetine teslim edilmişti. Böyle bir ortamda gelir az ihtiyaçlar ve yapılacak işler çoktu.¹¹ Yıkık dökük evlerde ve barakalarda yaşayan Çingenelerin durumu adeta Çanakkale kasabasının 1923'teki görünümünün bir yansımasıydı.

Cumhuriyetin ilk yılında Çanakkale merkez kazasından savaşın izleri devam ederken onarım ve bakım için de ayrı bütçe ayrılması gerekliydi. Dönemin kaynaklarına göre 1924 yılı Çanakkale kazasında toplamda 53.233 lira aşar vergisi toplandığı görülmektedir. Vakıflara ait ev, dükkân gibi kira getiren mülklerden 6.939 lira, hayvanlardan alınan ağnam vergisi olarak 7.790 lira, ölüm veya satış yoluyla emlak mülkiyetinin sahibinin değişmesinden alınan ferağ ve intikal vergisi olarak 2.374 lira, bedelli askerlikten 25.200 lira, şirket hissedarlarının ortaklık paylarından kar payı olarak 7.251 lira, yol vergisi olarak 5.019 lira, ilkokul yapımı vergisi olarak 6.140 lira, kesilen kasaplık hayvanlardan alınan 748 lira, gümrük mallarından alınan vergiden 4.570 lira ve çeşitli diğer vergilerden de 122.229 lira olmak üzere toplam 241.493 lira vergi geliri elde edilmiştir.¹² Çanakkale'de Duyun-u Umumiye İdaresi tarafından 7.973 lira zeytin ve palamut, 136 lira tütün, 700 lira deniz ve kara avları, 2.832 lira balıkçılık, 547 lira pul basımı, 4.338 damga pulu, 380 lira içki üretimi, 10.667 lira içki satışı vergisi ve 32.345 lira tuz geliri vergisi olmak üzere 59.908 lira vergi elde edildi.¹³ Bu rakamlar Çanakkale nüfusunun vergi kaynaklarına ulaşmamız ve toplumun temel geçim kaynaklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Cumhuriyet ilan edildiği sırada Çanakkale'deki dikkat çekici değişimler yaşandı. Uzun yıllar devam eden savaş ve işgal kasabanın her tarafında kendini hissettiriyordu. Kasabanın neredeyse 2/3'si yıkık veya hasarlı binalarla doluydu. Nüfus yapısı sürekli değişmişti. Çanakkale kasabasında bu sırada 18 tane devlete ait bina vardı. Çanakkale'de mevcut evlerden 567'si Müslümanlara 459'u gayrimüslimlere ve 52'si de yabancılara aitti. Kasabada 3'ü Müslümanlara 4'ü gayrimüslimlere ait olmak üzere 7 otel ve han bulunuyordu. Hamam sayısı 3'tü, bunlardan 2'si Müslümanların, 1'i gayrimüslimlerinindi. 5 okuldan 4'ü Müslümanların 1'i gayrimüslimlerinindi. Kasabada ibadethane olarak 11 cami ve mescit, 2 kilise, 1 sinagog mevcuttu. 561 dükkândan 272'si Müslümanlara, 281'i gayrimüslimlere, 8'i de yabancılara aitti. 163 mağazadan 72'si Müslümanların, 73'ü gayrimüslimlerin ve 18'i de yabancılarındı. Üç imalathane vardı. Bunlardan

¹¹ Mithat Atabay, *Çanakkale'de Kapı Komşumuz Yahudiler*, Çanakkale Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2022, s.147.

¹² Doktor Ziya Bey tarafından hazırlanan el yazısı kitabın üzerinde herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Dr. Ziya, *Çanakkale*, (y.y.), (t.y.), s. 144.

¹³ Dr. Ziya, *a.g.e.*, s. 143.

2'si gayrimüslimleri 1'i Müslümanlarındı. 1'si Müslümanların ve 1'i de gayrimüslimlerin olmak üzere 2 de fabrika vardı.¹⁴

Esnaflar olarak 10 terzi, 6 çömlekçi, 6 çilingir, 29 kunduracı, 5 balıkçı, 5 arabacı, 1 bakırcı, 3 boyacı, 5 tenekeci, 2 çalgıcı, 1 dişçi, 1 çinici, 3 debbağ (2 debbağ hane), 2 doğramacı, 5 sepetçi, 4 saraç, 4 semenci, 1 sandıkçı, 2 taşçı, 4 kalaycı, 2 döşemeci, 1 kayık yapan kayıkçı, 3 kuyumcu, 2 keçeci, 4 makineci (makinist), 7 marangoz, 2 yorgancı, 3 fotoğrafçı ve 1 kalafat bulunuyordu. Bu meslek erbabından 3 sepetçi, 2 arabacı ve 4 kalaycı Çingene idi.¹⁵

2. MÜBADELE SIRASINDA ÇANAKKALE'NİN NÜFUSU VE ÇİNGENELER

Mübadele döneminde (1923-1927), Çanakkale kasabası ve köylerinde toplam 24.281 kişi yaşamaktaydı. Bunların 6.070'i kasaba merkezinde, 18.211'i ise köylerde ikamet ediyordu. Diğer kazalardaki nüfus ise şu şekildeydi: Biga 69.726, Ezine 35.497, Bayramiç 20.737, Lâpseki 18.180, Gelibolu 17.442, İmroz 8.585, Eceabat 6.006 ve Bozcaada 4.136.¹⁶

I. Dünya Savaşı sonrasında Çanakkale'ye yerleşen Rumlar da dâhil olmak üzere, İstiklâl Harbi'nde Yunan Ordusu'nun yenilmesinin ardından 8.800 Rum, Çanakkale'yi terk etti.¹⁷ Çanakkale, Gelibolu, Bayramiç, Ezine ve kısmen Gökçeada'da (İmroz) Yahudi nüfusu bulunuyordu. Ermeni nüfusu ise oldukça azdı. Vilayetin nüfusunun büyük bir kısmını Türkler oluşturuyordu. Çanakkale'de 2.425 Türkmen ve 6.306 Yörük yaşamakta olup, bunlar genellikle Anadolu tarafında ve Balıkesir vilayetine komşu kaza ve köylerde ikamet ediyorlardı.¹⁸

10 Kasım 1923'te başlayan Türk-Yunan mübadelesi sonucu, 1926 yılı ortalarına kadar Çanakkale'ye toplam 364 aileden oluşan 1.018 mübadil yerleştirildi. Girit, Kalkış, Selanik ve Yenice Vardarlı'dan gelen mübadil aileleri, Çanakkale merkeze bağlı Erenköy nahiyesine iskân edildi. Burada 63 Yenice Vardarlı, 50 Giritli ve 56 Florinalı aile olmak üzere toplam 169 aile yerleştirildi. Bu ailelere 7.643 dönüm tarla, 759 dönüm bağ ve 3.165 zeytin ağacı tahsis edildi. Ayrıca, Gelibolu kazasına 8.052, Eceabat'a ise 362 olmak üzere toplam 8.414 mübadil yerleştirildi.¹⁹

¹⁴ Dr. Ziya, *a.g.e.*, s. 139.

¹⁵ Dr. Ziya, *a.g.e.*, s. 138.

¹⁶ Dr. Ziya, *a.g.e.*, s. 72.

¹⁷ Dr. Ziya, *a.g.e.*, s. 75.

¹⁸ Dr. Ziya, *a.g.e.*, s. 72.

¹⁹ Dr. Ziya, *a.g.e.*, s. 76.

Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi sırasında, Çanakkale İskân Müdürü olarak görev yapan eski Çanakkale Belediye Başkanı Ahmet Kazım (Erksan) Bey, “*mal tevziinde suiistimal yaptığı*” gerekçesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne şikâyet edildi. Yapılan inceleme sonucu herhangi bir suiistimal bulunmadı ve kendisi Üç yıl boyunca Çanakkale İskân Müdürlüğü görevini sürdürdükten sonra Samsun İskân Müdürlüğü’ne tayin edildi.²⁰

Mübadil yerleşimleri, Çanakkale ve Gelibolu kasabalarındaki nüfus yapısını önemli ölçüde değiştirdi. Mübadele sırasında, vilayet genelinde yaklaşık bin kadar Kıpti (Çingene) yaşamaktaydı. Yaz mevsiminde su kenarlarında, kış mevsiminde ise köylerde konaklayan Kıptiler, sepet, ızgara, maşa ve kalbur gibi el işçiliği ürünleri yaparak geçimlerini sağlıyordu.²¹ 1 Şubat 1925’te, Kıptiler köy ve kazalara göre gruplar halinde iskân edilmeye başlandı. Örneğin, Sirozlu tütün işçisi olan 55 hanelik 235 kişilik bir grup önce Gelibolu’ya, daha sonra ise İzmit’teki tütün atölyelerine sevk edildi.²² Tütün işçiliği yapan 132 hanelik başka bir Kıpti grubu ise 1924 yılında Gelibolu’ya gönderildi. Ancak, işsizlik nedeniyle İstanbul’a gitmek istediklerini belirten dilekçeler sundular.²³

Gelibolu Valisi Osman Macit Bey, bu mübadillerin Gelibolu’da geçinemeyeceklerini belirterek İstanbul’a sevk edilmelerini talep etti. Bakanlık ise tütün işçiliğinin yalnızca şehirlerde yapılabileceğini belirterek, Kıptilerin İstanbul, İzmit ve Samsun’a sevk edilmesini kararlaştırdı. Ancak, İstanbul Mıntika Müdürlüğü, İstanbul’da bu tütün işçileri için uygun iskân imkânı olmadığını bildirdi. Bunun üzerine, Gelibolu Valisi Osman Macit Bey, tütün işçisi Kıptilerin başka vilayetlere sevk edilmesini ve yerlerine “*bahçıvan mübadillerin*” gönderilmesini önerdi.²⁴ Cumhuriyet’in ilk yıllarında Gelibolu’da tütün ekimi devam etse de, zamanla bu faaliyet tamamen sona erdi.

²⁰ Atabay, *Çanakkale’nin Evlatları & Çanakkale’ye Kimler Geldi Kimler Geçti?...*, s. 72.

²¹ Fahri Cemal, *Türkiye’nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası: Gelibolu Vilayeti*, Kağıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul 1925-1341 adlı eseri bugünkü dile çevrilerek yayınlanmıştır. Bkz. Mithat Atabay, “Gelibolu Vilayetinin Tarihi Coğrafyası,” *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, S. 8-9, (Bahar-Güz 2010), s. 125-160.

²² *BCA.*, 272.00.00.11.21.103.18; Nurşen Gürboğa, “Türk Yunan Mübadelesi ve Devletin Mübadil Romanlara İlişkin Söylem ve Politikaları”, *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IX, S. 1, Nisan 2016, s. 120.

²³ Mithat Atabay, *Bir Asırlık Hasret Gelibolu’da Mübadele*, Gelibolu Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2023, s. 123.

²⁴ *BCA.*, 272.00.00.11.21.103.18; Gürboğa, , “Türk Yunan Mübadelesi ve Devletin Mübadil Romanlara İlişkin Söylem ve Politikaları,” s. 129.

3. İSKÂN KANUNU VE ROMANYA İLE BULGARİSTAN'DAN GELEN ÇİNGENELER

Cumhuriyetin ilanından on yıl sonra bile Türkiye'nin nüfusu, topraklarına oranla oldukça azdı. Modern tarım yöntemleri kullanılmasına rağmen, toprakların işlenmesi ve kalkınmanın hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için yeterli nüfus bulunmuyordu. Nüfusun düzenli bir şekilde iskân edilmesi ve muhacirlerin Türkiye'ye kabul şartlarının düzenlenmesi amacıyla hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir kanun tasarısı sundu.²⁵

2510 sayılı İskân Kanunu, 14 Haziran 1934 tarihinde TBMM'de kabul edilerek 21 Haziran 1934 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.²⁶ Kanunun ilgili maddelerine göre,

“Türkiye'ye yerleşmek maksadıyla dışarıdan bireysel ya da toplu olarak gelmek isteyen, Türk soyundan olan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ile Türk kültürünü benimseyen kimseler, bu kanun hükümlerine göre Dâhiliye Vekâleti'nin emrine kabul edilirler. Bunlara muhacir denir. Kimlerin ve hangi ülke halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı ise İcra Vekilleri Heyeti kararı ile belirlenir.” Kanunun 4. maddesinde ise, *“Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar, göçebeler ve Çingeneler, memleket dışına çıkmış olanlar, Türkiye'ye muhacir olarak kabul edilemezler”* hükmü yer almaktadır.²⁷

Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Balkan devletlerinde yaşanan iç karışıklıklar ve bu ülkelerde yaşayan Türklere yönelik kültürel baskılar, yeni bir göç dalgasına yol açtı.²⁸ 1935 yılında Bulgaristan ve Romanya'dan göçmenler Türkiye'ye gelmeye başladı. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı Çanakkale vilayetinde iskân edildi. Gelibolu, Eceabat ve Çanakkale merkez kazaları zengin ve verimli topraklara sahip olduğu için yeni göç edenlerin büyük bir bölümü buralara yerleştirildi.²⁹

Biga, Gelibolu, Eceabat ve köylerine yerleştirilecek göçmenler için hemen konut inşaatına başlandı. Kereste ve diğer malzemeler temin edilerek, kiremitler hazırlandı ve taşındı. İki ay içerisinde çatısı kiremit olacak şekilde binin üzerinde

²⁵ TBMM, 1/335 Numaralı İskân Kanunu Layihası ve İskân Muvakkat Encümeni Mazbatası, TBMM Matbaası, Ankara 1934, s. 1-16.

²⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, İçtima: 3, C. XXIII, TBMM Matbaası, Ankara 1934, s. 140-161.

²⁷ T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İskân Kanunu, İskân Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Genelge (2002/034), Ankara 2002, s. 6.

²⁸ İskân Kanunu, s. 5.

²⁹ “Çanakkale'ye Gelen Göçmenler Yerleştirildi,” *Kurun*, 18 Son kânun 1935, s. 5.

ev yapılması planlandı.³⁰ Gelibolu'da 650, Eceabat'ta 300 göçmen evi inşa edildi.1935 yılı Ekim ayı başına kadar Çanakkale'ye 1.484 hanelik göçmen gelmişti. Gelibolu'ya 4.000 göçmen yerleştirilmesi planlandı. Gelibolu'da göçmenler için yeni köyler tesis edilerek, kasaba ve köylerde evler inşa edildi. 1938 yılında Romanya'dan gelecek göçmenler için önceden hazırlıklar yapıldı. Kilya Koyu'nda bir kamp kuruldu.³¹ Nazım Vapuru ile gelen 1.475 Romanyalı göçmen, burada ağırlandı, iase ve idari işlemleri hızla tamamlandı. Göçmenler planlı bir şekilde yeni yerlerine yerleştirildi.³²

Bu göçmenlerin büyük bir kısmı Eceabat'a, bazı aileler ise Çanakkale'ye iskân edildi. Göçmenler, beraberlerinde getirdikleri tarım aletleri ve hayvanlarıyla ekonomiye katkı sağladı.³³ 1934-1938 yılları arasında, Romanya hükûmeti ile yapılan anlaşma ve protokol çerçevesinde Çanakkale'ye 3.325 aile halinde toplam 13.053 kişi yerleştirildi. Kendilerine toplam 157.665 dönüm arazi tahsis edildi ve tarım desteği sağlandı.³⁴ Bu süreçte Romanya'dan gelen Çingeneler de Çanakkale'ye yerleştirildi. "Son Posta" gazetesi, göçmenler arasında Çingenelerin de bulunduğunu yazdı.

*"Çorapsız, ayakları terlikli ve şalvarlı kadınlar. Çorapsız ayakları çarıklı ve şalvarlı erkekler. Aynı kılıkta çocuklar... Gelenler içinde, çorbada tuz kabilinden Türkler de var. Onların da çektikleri yorgunluğa ve sefaletle rağmen pembelikleri gitmemiş ince tenlerinden, mavi, yeşil gözlerinden, kumral, sarı saçlarından, Ruslar, Rumenler ve Macarlarla hayli karışıkları anlaşılıyor. Geriye kalanların ekserisi Çingene ve Kızılbaş... Onlarla yakından temas eden bir zat: Bunların diyor, hayvanlara karşı duydukları sevgi yanında, Mecnun'un Leyla'ya karşı duyduğu aşk hiç kalır."*³⁵

Çingeneler konusunda halk farklı görüşler bildirirse de, bazı göçmenler, "Aramıza karışan Çingeneler, işlerimizi yaparlar, çalgı çalarlar. Atımızı, arabalarımızı, köpeğimizi, kuzumuzu getirirken Çingene'mizi getirmeyelim mi? Türk milleti bunca yıldır neler besledi, iki de Çingene gelsin"³⁶ diyerek onlarla birlikte yaşamaktan yana olduklarını ifade ettiler. 1935 yılında Çanakkale'de Çingenece (Kıptice) dili konuşanların sayısındaki artış, Romanya'dan gelen Çingene göçmenlerden kaynaklanmaktaydı.

³⁰ "Göçmenler İçin Ev," *Kurun*, 24 Mayıs 1935, s. 5.

³¹ "Göçmen Yerleştirme Bölgesi," *Son Posta*, 13 İlk teşrin 1935, s. 3.

³² "Çanakkale'ye Yerleştirilenler," *Tan*, 17 Temmuz 1935, s. 5.

³³ "Çanakkale'deki Göçmenlerin İskân İşleri," *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1938, s. 3.

³⁴ Çanakkale Valiliği, *Çanakkale*, Ahenk Matbaası, İstanbul 1955, s. 77.

³⁵ "Trakya Göçmenleri Arasında," *Son Posta*, 13 İkinci teşrin 1935, s. 1, 9.

³⁶ "Romanya'da Göçmenler Arasında," *Son Posta*, 26 İkinci teşrin 1935, s. 7.

4. II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA BAZI ÇİNGENELERİN GEÇİCİ SÜRGÜNÜ

1930'lu yılların başında Almanya'da yükselen Nasyonal Sosyalizm akımı, Türkiye'de de bazı çevrelerde etkisini gösterdi. Bu akımdan etkilenen isimlerden biri de Nihal Atsız'dı. Atsız, kardeşi ve bazı arkadaşlarıyla birlikte 1933 yılında Çanakkale'ye yaptığı bir gezi sırasında, burada yaşayan Yahudiler ve Çingeneler hakkında ırkçı görüşlerini dile getirdi. “Çanakkale'ye Yürüyüş” başlığıyla yayımlanan gezi notlarında, Çanakkale'deki Çingeneler hakkındaki söylemleri dikkat çekiciydi ve dönemin Nazi Almanya'sındaki söylemlerle benzerlik taşıyordu. Atsız'ın bu konudaki görüşlerinden biri şöyleydi:

“Türkçe konuşan Çingene'ye gelince: O, ne kadar Türk'e benzemek istese de, her hâlinde yine 'Ben Çingene'yim' diyen bir eda vardır ki bu, onu Türklerden ayırır. Çok iyi hatırlıyorum: Beşinci Alay'da askerlik yaparken küçük bir olaya şahit olmuştum. Bir manevra talimi sırasında Çingene bir nefer, savaşta insanın korkudan vatani düşünemeyeceğini, sadece can kaygısı taşıyacağını söylemişti. Karadeniz Ereğli'sinden Türkoğlu Türk Rasim Onbaşı ise ona, 'Sus, Allah belânı versin! Ne biçim insansın?' diye hakaret etmişti. Çingene, toplumumuz içinde değilmesi gereken bir yaradır. Çingeneleri Türkleştirmek, aramıza katmak ve Türk kanının saflığını bozmak cinayettir. Çoğalmak istiyorsak başvuracağımız ilk yol, Çingeneleri iskân ederek bize karıştırmak olmamalıdır. Türk, Türk olarak kalmalıdır. Çingene ise Çingene kalacaktır.”³⁷

Çanakkale'nin nüfus dağılımına bakıldığında, ana dili Çingenece (Kıptice) olan kişi sayısının 280 olduğu görülmektedir. 1934 tarihli İskân Kanunu'ndan sonra, Romanya ve Bulgaristan'dan Müslüman Çingenelerin Türkiye'ye göç ettiği ve bir kısmının Çanakkale'de iskân edildiği bilinmektedir. Her ne kadar bu durum İskân Kanunu'na aykırı gibi görünse de göçmenlerin kendilerini “Çingene” olarak değil, sadece “Müslüman Türk” olarak tanımladıkları anlaşılmaktadır.

II. Dünya Savaşı sırasında, 3 Şubat 1940 tarihli ve 2/12773 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Çanakkale Vilayeti'nin Eceabat ilçesine bağlı Behramlı köyünde yaşayan 25 haneden 125 Çingene, bulundukları yerde bırakılmalarının askeri açıdan sakıncalı görülmesi nedeniyle Çanakkale'nin iç bölgelerine sürgün edilmiştir.³⁸ Zorunlu ve geçici olarak göç ettirilen Çingeneler, ancak savaşın sona ermesinin ardından 1947 yılında Behramlı'ya geri dönebilmiştir.

³⁷ Nihal Atsız, *Çanakkale'ye Yürüyüş*, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 4.

³⁸ BCA., 030.18.1.2.90.11.5.

5. 1940-1950 ARASINDA YAPILAN GENEL NÜFUS SAYIMLARINA GÖRE ÇİNGENE NÜFUSU

Çanakkale’de II. Dünya Savaşı yıllarında, biri 1940 diğeri ise 1945 olmak üzere iki nüfus sayımı daha yapılmıştır. Bu sayımlar sırasında Çanakkale, olası bir savaş nedeniyle askerî birliklerin yoğun olarak bulunduğu bir bölge durumundaydı.³⁹ 20 Ekim 1940 Pazar günü yapılan sayımda; cinsiyet, yaş, medeni hal, doğum yeri, görünür vücut sakatlığı olup olmama, ana dili, ana dilden başka konuştuğu dil, din, tabiiyet durumu, meslek, çalıştığı kurum, mesleği ve mesleğindeki konumu gibi sorular sorulmuştur.³⁹

1940 tarihli nüfus sayımı verilerine bakıldığında, Çingenelere dair ayrıntılı bir bilgi yayınlanmamıştır. Yayınlanan bilgilerde yalnızca kadın ve erkek nüfusu, köy, kasaba ve şehirde yaşayanların sayıları yer almıştır. Bu nedenle, Çanakkale’deki kesin Çingene nüfusu tespit edilememiştir. Belki de II. Dünya Savaşı sırasında Almanya’nın uyguladığı olumsuz politikalar, bu durum üzerinde etkili olmuş olabilir. Ayrıca, güvenlik nedeniyle Behramlı köyünde oturan Çingenelerin geçici olarak Çanakkale’nin iç bölgelerine sürgün edilmeleri dışında başka bir kayıt ya da belge bulunmamaktadır. 1940 yılında Çanakkale merkezde 19.385 erkek, 5.236 kadın olmak üzere toplam 24.621 kişi yaşamaktaydı. Merkeze bağlı köy ve nahiyelerde ise 9.897 erkek, 6.891 kadın olmak üzere toplam 29.282 kişi bulunuyordu. Buna göre, Çanakkale merkez ve bağlı köylerinde toplam 29.282 erkek ve 12.127 kadın olmak üzere 41.409 kişi yaşamaktaydı.⁴⁰ Erkek nüfusunun fazla olmasının sebebi, Çanakkale’ye gelen 1. Kolordu’da görev yapan askerlerdi.

2 Eylül 1945 tarihinde, II. Dünya Savaşı sona ermesine rağmen Boğazlar konusunda Türkiye’yi tehdit eden Sovyetler Birliği’nin talepleri sebebiyle Çanakkale’deki birlikler terhis edilmemişti. Bu ortamda, 21 Ekim 1945 tarihinde genel nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımda, bir önceki sayımda yer almayan daha ayrıntılı bilgiler yayınlanmıştır. 1945 nüfus sayımı verilerine göre, Çanakkale merkezde 245 Çingene yaşamaktaydı. Bunların 125’i erkek, 120’si kadındı. Erkeklerin 124’ü Müslüman, 1’i Protestan; kadınların tamamı ise Müslüman’dı. Çingeneler arasında okuma-yazma oranı çok düşüktü; 245 Çingene’den sadece 9’u okuma yazma biliyor ve bunların tamamı erkekti. Kadınların hiçbirinin okuma yazması yoktu. Erkekler arasında okuma yazma oranı %72, kadınlarda ise % 0’dı. İkinci dil olarak Kıptice konuşanların 17’si erkek, 30’u kadındı. Mesleklere bakıldığında; erkeklerden 9’u toprak mahsulleri, 70’i küçük sanayi, 1’i ticaret, 1’i

³⁹ Celal Aybar, “1940 Genel Nüfus Sayımı Metot ve Alınan Muvakkat Neticeler,” *Türkiye İktisadiyatı*, C. II, Ankara 1940, s. 64.

⁴⁰ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı*, Yayın No: 158, DİE, Ankara 1941, s. IX, XIII.

umumi idare ve serbest meslek alanında çalışırken, 44'ü mesleksizdi. Kadınlardan 40'ı küçük sanayi işleriyle meşgulken, 80'inin ise mesleği yoktu.⁴¹

Cumhuriyet dönemi beşinci nüfus sayımı 22 Ekim 1950 Pazar günü yapılmıştır. Sayım memurları öğretmenler, devlet memurları, okuma yazma bilenler ve sayımda görev almak isteyen diğer yetkililerden oluşturulmuştur. En büyük yük yine öğretmenlerin üzerine düşmüştür. 22 Ekim 1950'de yapılan sayım sonucunda, Çanakkale merkezde 11.824, merkeze bağlı nahiye ve köylerde ise 17.307 kişi olmak üzere toplam 29.131 kişi yaşamaktaydı.⁴² Bu sayımda da Çanakkale nüfusunun niteliği hakkında ayrıntılı bilgiler yayımlanmadı. 1950 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Çanakkale'de 143 erkek ve 130 Çingene olmak üzere toplam 273 kişi yaşamaktaydı.⁴³ Ancak okuma-yazma oranı, meslekler, ana dil gibi diğer ayrıntılı bilgiler yayınlanmadığı için bu konuda bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır.

6. SAVAŞ SONRASI YENİ İSKÂN SİYASETİ

Muhacir ve mülteci göçebelerin yerleştirilmesine yönelik bir iskân programı hazırlanmıştır. Bu programa göre, yabancı ülkelerden gelen muhacirler, alışık oldukları iş ve iklim koşulları ile daha önce iskân edilmiş yakınlarının bulunduğu yerler dikkate alınarak yerleştirilecekti. Soy ve ana dili Türkçe olmayanlar ise, aynı soydan ve aynı dili konuşan köylerde iskân edilmeyecekti. Yabancı ülkelerden toplu olarak getirilen muhacirler, soy ve ana dili Türkçe olanlar için uygun iş ve iklim koşullarına göre yerleştirilecekti.

Trakya ve Doğu sınır boyu vilayetlerinde toplu iskân yapılmayacak; ancak bu bölgelerde daha önce yerleşmiş akrabaları olanların, yakınları yanında tek tek iskânlarına izin verilecekti. Ayrıca, mültecilerin iskânı için, Emniyet tarafından sakınılacak bir halde bulunmadığı tespit edilen mülteciler, soy ve dili Türkçe olanlar için aynı esaslarla iskâna tabi tutulacaktı.

Göçebelerin iskânında, Türkçe konuşan göçebeler, ilgili Bakanlıkların belirleyeceği yerlerde dağınık bir şekilde iskân edilecek, Türk olmayanlar ise Türk köylerinde serpiştirilerek yerleştirilecekti. Gezginci Kıptiler ise, hiçbir şekilde toplu olarak yerleştirilmeyecek ve Türk köylerine serpiştirilmek suretiyle, en fazla beş hanelik gruplar halinde iskân edilecekti. Yeniden kurulacak köyler, tren hattı

⁴¹ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı*, C. LXV, Yayın No: 286, Ankara 1950, s. 11, 19, 107, 139, 143.

⁴² T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı*, Neşriyat No: 359, Ankara 1951, s. 13.

⁴³ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı*, C. I, Ankara 1961, s. 171-175.

ve ana yollar üzerinde, tarım ve ekonomi açısından uygun yerlerde kurulacak; bu köylerin nüfusu ise 100 hanelik olacak şekilde belirlenecekti.⁴⁴

7. ÇANAKKALE’DEKİ ÇİNGENE NÜFUSUNDAKİ DEĞİŞİMİN ANALİZİ

Çanakkale’nin yeniden sivil yerleşime açıldığı 1918 yılı Kasım ayından itibaren Çingeneler, Sarıçay’ın denize döküldüğü bölgede bugün Fevzipaşa Mahallesi diye anılan yerde de yaşamaya başladılar.

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk nüfus sayımında Çanakkale kasabasında 303 Çingene yaşamaktaydı. Bu nüfusun mübadele, göçler ve göçebe olarak yaşayan Çingenelerin Çanakkale’de yerleşik hayata geçmeleri ile birlikte arttığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda 1927-1950 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarına göre Çanakkale merkez ve merkeze bağlı köyleri ile buralarda yaşayan Çingenelerin nüfusu yer almaktadır.

Tablo 2: Çanakkale’de Çingene Nüfusundaki Değişim (1923-1950)

Yıl	Merkez Nüfusu	Kırsal Nüfusu	Toplam Nüfus	Çingene Nüfusu
1927 ⁴⁵	8.515	10.241	18.756	303
1935 ⁴⁶	11.495	13.746	25.241	840
1940 ⁴⁷	24.621	16.788	41.409	768
1945 ⁴⁸	22.869	14.699	37.568	735
1950 ⁴⁹	11.824	17.307	29.131	819

Çanakkale şehrindeki genel nüfus artışı ile Çingene nüfusundaki değişimin analizi yapıldığında;

1927 yılında Çanakkale genel nüfusu içerisinde Çingene nüfusunun oranı % 1,6, 1935 yılında % 3,3, 1940 yılında % 1,9, 1945 yılında % 2,0, 1950 yılında % 2,8’dir.

⁴⁴ Atabay, *Bir Asırlık Hasret Gelibolu’da Mübadele*, s.123-125; “Çingeneler İçin İskân Programı,” *Yeni Sabah*, 9 Şubat 1948, s. 3.

⁴⁵ T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul 1929.

⁴⁶ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, *20 İlk teşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı*, Hüsnü Tabiat Basımevi, İstanbul 1937.

⁴⁷ T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, *20 İlk teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı*, Yayın No: 158, DİE, Ankara 1941.

⁴⁸ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı*, DİE Matbaası, Ankara 1950.

⁴⁹ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı*, DİE Matbaası, Ankara 1951.

Toplam nüfus artışı: Çanakkale'nin toplam nüfusu 1927 ile 1950 arasında % 55,3 oranında artmıştır. Bu, şehrin genel olarak büyüdüğünü göstermektedir.

Çingene nüfusu artışı: 1927-1950 yılları arasında Çingene nüfusu ise % 170,2 oranında bir artış göstermiştir. Bu oran, Çingene nüfusunun toplam nüfus artışından çok daha hızlı bir şekilde büyüdüğünü gösterir. Yani, Çingenelerin sayısı oldukça hızlı bir şekilde artmış, bu da çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerin etkisiyle olabilir.

Çingene nüfusunun oranı: 1927'de toplam nüfus içinde Çingenelerin oranı sadece % 1,6 iken, 1950'de bu oran % 2,8'e çıkmıştır. Yani Çingene nüfusunun oranı da, toplam nüfus içerisindeki yerini arttırmıştır.

Yıllık artış: Çingene nüfusunun yılda ortalama 22,5 kişi arttığı gözlemlenmiştir. Bu, Çanakkale'deki Çingene topluluğunun zaman içinde büyüdüğünü ve daha fazla insanın bu gruba dâhil olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Çanakkale'deki Çingene nüfusu hakkında yapılan çalışmalara ve mevcut verilere dayanarak, bölgedeki Çingene toplumu tarihsel ve kültürel olarak uzun bir geçmişe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar Çingene halkı, özellikle yerleşik hayata geçtikleri köylerde ve kasabalarda, önemli bir kültürel çeşitlilik oluşturmuşlardır. Çanakkale'deki Çingene nüfusu, gerek geleneksel yaşam biçimleri gerekse de göçebe geçmişleriyle dikkat çeker. Çanakkale'deki Çingene nüfusu, 1918 ile 1950 yılları arasında önemli bir artış göstermiştir. Çingene nüfusundaki artış, toplam nüfus artışından çok daha yüksek bir oranda olmuştur. Ayrıca, Çingenelerin toplam nüfus içindeki oranı da artmıştır. Bu artış, topluluğun sosyal yapısının, yerleşim alanlarının ve demografik özelliklerinin değiştiğine işaret edebilir. Elde edilen bu bilgiler, dönemin sosyo-ekonomik koşullarının Çingene nüfusu üzerindeki etkilerini anlamak için oldukça faydalıdır. Çingene topluluğu, geleneksel olarak el sanatları, müzik ve dans gibi kültürel miraslarını yaşatmaktadırlar. Ancak, modernleşme ve kentleşme süreçleriyle birlikte bu topluluğun yaşam biçimi ve nüfusu zamanla değişmiştir. Bugün, Çanakkale'deki Çingene nüfusu büyük ölçüde yerleşik hayata geçmiş ve çoğunlukla ekonomik olarak tarım, inşaat işçiliği ve hizmet sektöründe çalışmaktadır.

Çanakkale'deki Çingene nüfusunun sayısına dair net verilere bugün ulaşmak zor olsa da, sosyo-ekonomik durumları genellikle düşük gelirli ve sosyal yardımlar almakta olan bir grup olarak tanımlanmaktadır. Eğitime erişim, sağlık hizmetlerine ulaşım gibi konularda da bazı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Buna rağmen,

kültürel kimliklerini koruma ve yaşatma adına çeşitli sosyal yapılar oluşturmuşlardır.

Sonuç olarak, Çanakkale'deki Çingene nüfusu, geçmişten günümüze önemli bir kültürel grup olmayı sürdürmüş ve yerleşik hayata geçtikçe, modern yaşamın zorluklarına uyum sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Ancak, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ve ayrımcılık gibi sorunlar, bu topluluğun karşılaştığı en önemli engeller arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

a. Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA., Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (DH. İ. UM.), 3-3/1-18

BOA., Harita (HRT.), 2260.

b. Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA., 030.18.01.01.98.29.8.

BCA., 030.18.1.2.90.11.5.

BCA., 272.00.00.11.21.103.18.

2. Resmi Yayınlar ve İstatistikler

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, *20 İlk teşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı*, Hüsnü Tabiat Basımevi, İstanbul 1937.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *20 İlk teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı*, Yayın No: 158, DİE, Ankara 1941.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı*, C. LXV, Yayın No: 286, Ankara 1950.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı*, C. I, Ankara 1961.

T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *İskân Kanunu, İskân Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Genelge (2002/034)*, Ankara 2002.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı*, Neşriyat No: 359, Ankara 1951.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri*, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul 1929.

TBMM, *1/335 Numaralı İskân Kanunu Layihası ve İskân Muvakkat Encümeni Mazbatası*, TBMM Matbaası, Ankara 1934.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Yasama Yılı: 3, C. LXIX, Birleşim: 30 (Olağanüstü), TBMM Matbaası, Ankara 2001.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, İçtima: 3, C. XXIII, TBMM Matbaası, Ankara 1934.

3. Kitap ve Makaleler

- “Çanakkale’deki Göçmenlerin İskân İşleri,” *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1938.
- “Çanakkale’ye Gelen Göçmenler Yerleştirildi,” *Kurun*, 18 Son kânun 1935.
- “Çanakkale’ye Yerleştirilenler,” *Tan*, 17 Temmuz 1935.
- “Çingeneler İçin İskân Programı,” *Yeni Sabah*, 9 Şubat 1948.
- “Göçmen Yerleştirme Bölgesi,” *Son Posta*, 13 İlk teşrin 1935.
- “Göçmenler İçin Ev,” *Kurun*, 24 Mayıs 1935.
- “Romanya’da Göçmenler Arasında,” *Son Posta*, 26 İkinci teşrin 1935.
- “Trakya Göçmenleri Arasında,” *Son Posta*, 13 İkinci teşrin 1935.
- Atabay, Mithat, “Çanakkale’de Nüfusun Yapısı, Niteliği ve Göçler,” *Aşklar, Savaşlar, Kahramanlar ve Çanakkale*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s. 409-427.
- Atabay, Mithat, “Gelibolu Vilayetinin Tarihi Coğrafyası,” *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığı*, S: 8-9 (Bahar-Güz 2010), s. 125-160.
- Atabay, Mithat, *Atatürk ve Çanakkale*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2015.
- Atabay, Mithat, *Bir Asırlık Hasret Gelibolu’da Mübadele*, Paradigma Akademi Yayınları, Ankara 2023.
- Atabay, Mithat, *Çanakkale’de Kapı Komşumuz Yahudiler*, Çanakkale Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2022.
- Atabay, Mithat, *Çanakkale’nin Evlatları & Çanakkale’ye Kimler Geldi Kimler Geçti?*, Çanakkale Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2019.
- Atsız, Nihal, *Çanakkale’ye Yürüyüş*, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1997.
- Aybar, Celal, “1940 Genel Nüfus Sayımı Metot ve Alınan Muvakkat Neticeler,” *Türkiye İktisadiyatı*, C. II, Ankara 1940, s. 60-69.
- Çanakkale Valiliği, *Çanakkale*, Ahenk Matbaası, İstanbul 1955.
- Dr. Ziya, *Çanakkale*, (y.y.), (t.y.).
- Fahri Cemal, *Türkiye’nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası: Gelibolu Vilayeti*, Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul 1925-1341.
- Gürboğa, Nurşen, “Türk Yunan Mübadelesi ve Devletin Mübadil Romanlara İlişkin Söylem ve Politikaları,” *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IX, S. 1, Nisan 2016, s. 109-140.
- Karpat, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikler*, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 2003.
- Selvi, Haluk, “II. Meşrutiyet Döneminde Kal’a-i Sultaniye Mutasarrıflığı (1908-1918),” *Çanakkale Tarihi*, ed. Mustafa Demir, C. III, Değişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 1267-1302.

Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
Haziran 2025 Cilt 6 Sayı 1 (1-17)
DOI: 10.59250/raedergisi.1634584

Etik: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Araştırmanın etik kurul kararı gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.